Documente de arhivă

Din activitatea Fundației Culturale Regale „Principele Carol” 1922-1948 Documente de arhivă (II)

Laura-Rodica Hîmpă
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
București
E-mail: l.himpa@gmail.com

Laura-Rodica Hîmpă este bibliolog şi documentarist, şef al Centrului de Informare şi Documentare în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române din Bucureşti, se ocupă de schimbul internațional de publicații al Institutului. Interesele sale actuale de cercetare sunt fondurile documentare, informarea şi documentarea specializată, sistemele de informare şi documentare.

Rezumat

Scopul acestei cercetări este acela de a evidenția activitatea Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, creată în anul 1921 cu menirea de a emancipa cultural în special satele dar, în general, cultura românească. În ansamblu, se poate aprecia că perioada dintre cele două războaie mondiale a cunoscut şi cu ajutorul Fundației Culturale Regale, progrese remarcabile în diferite domenii ale învățământului, ştiinței şi culturii în general, a contribuit la afirmarea României ca stat cu un nivel cultural ridicat şi la crearea unei imagini şi al unui renume pe plan mondial. Cercetarea s-a realizat pe baza documentelor studiate la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fondul Fundației Culturale Regale „Principele Carol” şi a celor aflate la Biblioteca Academiei Române.

Cuvinte cheie: Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, cămine culturale, serviciul social, Filarmonica, muzee, cinematografie

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Instituții culturale
Cămine culturale, cinematografe, Filarmonica, muzee

Datorită stării alarmante în care se găseau satele noastre la începutul secolului XX, Fundația Culturală Regală a început o puternică acțiune de a schimba în bine viața țăranului român. Astfel, au fost create peste 4600 de Cămine Culturale în toată țara. În sprijinul acestora Fundația a hotărât înființarea Școlilor Țărăneşti şi de Conducători de Cămine. Începând cu 1 noiembrie 1934 au aparut lucrări de îndrumare. Un exemplu potrivit ar fi revista „Căminul Cultural" ce apărea lunar în 2500 de exemplare şi făcea şi oficiul de buletin al Fundației. În paginile acestei reviste se publicau studii, îndrumări, realizări, ştiri, cronici, recenzii precum şi comunicările Fundației. (1)

La 19 mai 1934, cu ocazia celui de al IV-lea Congres al Căminelor Culturale, Regele Carol al II-lea şi-a definit concepția legată de reforma satului românesc: *„Când în anul 1920, mi-a venit gândul, plin de avânt tineresc, de a crea această Fundațiune, am fost mânat de ideea că în urma marilor reforme, împroprietărirea țăranilor şi votul obştesc, mai era un foarte mare pas de făcut pentru ridicarea şi aşezarea acestei țări, acolo unde trebuie. Am fost convins, că numai prin drepturi politice şi printr-o înzestrare a locuitorilor nu se poate ajunge la scopurile dorite şi, de aceea, întemeind această Fundație, am dorit să pătrund cât mai adânc în mijlocul poporului, începând o adevărată operă de îndrumare zi de zi, ceas cu ceas, ca să putem ajunge să ne fălim şi noi, cum se fălesc alte țări, cu sate – nu numai pitoreşti – dar cu sate frumoase, cu sate sănătoase. Este adevărat că adesea acest gând nu a fost priceput. A fost o luptă grea. Dar am convingerea că sufletul şi tinerețea, pe care le-am pus în această operă, vor fi cea mai sigură chezăşie a reuşitei sale."* (2)

La începutul anului 1934 existau 419 Cămine Culturale, iar peste patru ani, în anul 1938, numărul lor s-a ridicat la 2034 (601 în Basarabia, 464 în Muntenia, 398 în Moldova, 214 în Oltenia, 118 în Transilvania, 102 în Banat şi Crişana, 99 în Dobrogea, 38 în Bucovina), crescând mereu până ce, potrivit noii legi, fiecare sat urma să aibă Căminul său. Fundația Culturală Regală „Principele Carol" a organizat în total un număr de 160 echipe studențeşti între1934-1938. Numărul total de studenți care au lucrat în aceste echipe a fost de 1144, la care s-au adăugat 557 specialişti şi tehnicieni şi 258 echipieri benevoli. (3)

Acțiunea socială a Fundației Culturale Regale „Principele Carol" s-a întemeiat pe concepția şi metoda lui Dimitrie Gusti, care, într-o serie de articole grupate sub titlul „Gânduri de temelie pentru Munca Echipelor Studențeşti" (în volumul „Cartea Echipelor", 1937, p. 25) spunea: „ Adevăratul patriotism nu este patriotismul verbal sau patriotismul legislativ, ci este patriotismul acela serios, temeinic, când faci ştiință românească şi pe baza ştiinței româneşti propui reforme româneşti..... Ca o adăogire la obligativitatea cercetării națiunii române, am păşit iarăşi cu îndrăzneală la o altă formulă, o altă obligativitate, de natură etică şi politică socială, anume : serviciul social obligatoriu la sate pentru oricine vrea să profeseze în țara românească; pentru doctori înainte de a practica medicina; pentru preoți înainte de a căpăta parohie, pentru învățători şi profesori înainte de a obține catedra, pentru orice licențiat, de la orice facultate, pentru toată lumea".

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Căminul Cultural era organul de execuţie al Serviciului Social. Clădirea acestui cămin adăpostea în trei părţi distincte , cele trei secţii: *sanitară* ce cuprindea: un dispensar, farmacie, baie, maternitate, apoi secţia *economică* cu: cooperative, brutărie, măcelărie, unelte agricole, etc. şi cea *culturală* : o sală de festivităţi, conferinţe, radio, o bibliotecă, un muzeu, ateliere de ţesătorie şi meşteşuguri ţărăneşti. (4)

Din rapoartele trimise pentru activitatea desfăşurată în anul 1925, am selectat câteva exemple care lămuresc pe deplin în ce anume consta această *acţiune culturală* la sate a Fundaţiei Regale:

În judeţul Câmpulung Moldovenesc, Ateneele şi Căminele Culturale aveau o activitate rodnică. Au mai fost înfiinţate 4 Cămine Culturale şi 2 case de lectură, totalizând 59 de cămine. În luna iulie 1925, 31 de cămine aveau aparate de radio; existau 6 aparate de proiecţie: 4 la grup electrogen şi 2 la curent alternativ. Greutăţile semnalate constau în lipsa mijloacelor de transport care împiedicau deplasările pe teren şi schimburile artistice. (5)

În judeţul Putna, în anul 1925, funcţionau 10 Atenee şi 112 Cămine Culturale. Toate aveau biblioteci. Erau 109 echipe de cor, 103 de joc, 99 de teatru, 68 de sport şi 14 echipe de şah. Funcţionau aparate de radio şi se difuzau conferinţe conform circularei nr.14534/1925, difuzată tuturor căminelor.

Erau 6 aparate cinematografice şi au fost organizate conferinţe pentru combaterea superstiţiilor şi pentru îndeplinirea şi depăşirea planului de stat. 6)

În judeţul Suceava, în luna iulie a anului 1925, la Ateneul Popular „Ciprian Porumbescu" din Suceava, s-au asigurat 5 schimburi artistice. Au fost antrenaţi şi scriitorii din Filiala Suceava în munca ateneelor şi a căminelor, conferenţiind şi popularizând diferite probleme.Ţărani voluntari din satul Moara Nica (Bosanci) au costruit singuri localul Căminului Cultural, iar exemplul lor a fost popularizat în ziarul local „Lupta poporului". Au avut loc 70 de şezători duminicale, 30 de serate şi 135 de conferinţe. În judeţ erau 60 de Cămine cu biblioteci. Aparatele de proiecţie au funcţionat, cu excepţia celui de la Solca, unde s-a defectat uzina electrică. (7)

În acelaşi judeţ, tot în luna iulie, a intrat în funcţie *Secţia de artă şi cultură*. Fiecare plasă (subdiviziune a unui judeţ) avea un referent (responsabil cultural). Erau 223 biblioteci, au avut loc 453 de şezători, erau 378 jucători de şah. În judeţ funcţionau 44 aparate de radio şi 11 aparate de proiecţie, la care s-au rulat 36 de filme. S-au efectuat 112 schimburi artistice şi s-au trimis 65 de corespondenţe la revistele din capitală şi din provincie. (8)

În judeţul Turda, în anul 1925, au avut loc 294 de şezători duminicale şi 38 de serate. Existau 124 de biblioteci şi 22 de Cămine Culturale. Au avut loc audiţii radio, existau aparate de proiecţie care funcţionau, dar mai era nevoie de filme documentare. Erau 148 de corespondenţi de presă activi. S-a propus înfiinţarea unui cinematograf ambulant. (9)

În judeţul Teleorman au avut loc 182 de şezători, 25 de adunări serale. Activitatea mai scăzută era explicată datorită intensificării muncilor agricole. 145 de Cămine Culturale aveau biblioteci, aparate de radio se găseau în 27 de cămine şi existau 8 aparate de proiecţie în judeţ. Corespondenţii de presă publicau articolele în presa locală şi anume în ziarul „Teleormanul Liber". (10)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Dimitrie Gusti a trasat direcția de activitate a acestor instituții culturale săteşti în discursul ținut la 6 august 1935, intitulat „Chezăşia unei munci rodnice: Căminul Cultural", (în volumul „Cartea Echipelor", 1937, p. 40), conform căruia Căminul Cultural din sat trebuia să-şi însuşească metodele de lucru ale Echipei studenţeşti şi să-i ducă mai departe activitatea. Iată de ce Căminul Cultural era o problemă centrală în programul Fundației Culturale Regale. În sat era găsit terenul necesar construirii lui, erau strânse donații şi zile de muncă de la săteni, iar dacă împrejurările erau prielnice, porneau chiar la ridicarea Căminului, căci Fundația le sta la dispoziție. Dispensarul şi farmacia pe care le lăsau în sat şi pe care le alimentau şi pe viitor, urmau să-şi continue activitatea şi după plecarea echipei. Organizau biblioteca satului şi o librărie a Căminului, un serviciu de desfacere a cărților şi era început măcar un muzeu local. Nici un echipier nu lucra singur, ci întotdeauna întovărăşit de oamenii din sat, pentru ca, la plecarea echipei, alți localnici să poată munci mai departe. Aceşti membri ai Căminului, care erau cooptați în echipă şi care lucrau cele trei luni de zile, erau şi ei împărțiți în patru mari secțiuni: *o secțiune a sănătății*, care avea grija administrării dispensarului şi farmaciei şi a campaniilor de igienă; *o secțiune a muncii*, care se ocupa de găsirea mijloacelor necesare pentru îmbunătățirea situației economice a satului; *o secțiune moral-religioasă*, care avea scopul de a da mai mult ajutor celor care purtau răspunderea moralității în sat şi *o secțiune pentru cultura minții*, care avea în vedere organizarea şezătorilor, a conferințelor şi buna administrare a bibliotecii săteşti.

Într-un referat apărut în revista „Sociologia Românească" (nr.10-12/1938), intitulat „Starea de azi a satului românesc", Dimitrie Gusti a făcut un bilanț al activității Echipelor Studenţeşti:„..în vara lui 1937 au fost trimise la sate Echipe Studenţeşti pentru executarea unui număr de anchete monografice în nevoia generalizării Serviciului Social", care avea să se instituie ulterior printr-o lege specială. S-a procedat astfel pentru ridicarea nivelului de trai la sate, problemă destul de grea şi necunoscută la noi. Pentru aceasta fiecare Echipă avea rolul de *post de observație socială*, care să cerceteze starea economică, sanitară şi culturală a câte unui sat tipic din fiecare regiune a țării. Cercetarea realității satelor era cu totul necesară. Cele două instrumente de cercetare a realității româneşti erau: Echipele Studenţeşti şi Institutul de Cercetări Sociale ale României.

În anul 1938, 55 de echipe studenţeşti au studiat în satele în care au fost trimise, următoarele:

1. Întinderea de pământ stăpânită
2. Fărâmițarea proprietăților în ultimii 15 ani
3. Bugetul gospodarilor de țărani săraci, mijlocaşi şi bogați
4. Mentalul mort şi viu
5. Mortalitatea infantilă
6. Numărul naşterilor
7. Alimentația
8. Igiena copiilor de la țară
9. Cititul adulților, etc.

În afară de cele 55 de echipe studenţeşti au mai fost trimise încă alte patru echipe formate din membri ai Institutului Social Român care au făcut cercetările necesare pentru

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

întocmirea monografiilor amănunțite a câte unui sat din Moldova, Ardeal, Banat şi Basarabia.

Munca acestor echipe studenţeşti şi de specialişti tehnicieni a constituit şi constituie una din cercetările colective cele mai importante realizate în țara noastră până acum. Materialul adunat de echipe a fost prelucrat şi publicat în revista „Sociologie Românească", întemeiată în anul 1936 şi editată de Institutul Social Român, Secția Sociologică şi de Fundația Culturală Regală „Principele Carol".

Situația satelor după aceste cercetări se prezenta pe scurt, astfel:

I.Starea economică a satelor studiate era ceva mai bună decât media regiunii. Dintre gospodării, 40% erau sărace, având numai minimul strict pentru traiul familiei.

II. Starea culturală a celor 55 de sate era şi ea mai bună decât a țării. În Bucovina, comuna Bucşoaia erau 85% ştiutori de carte. Din 1920 şi până în 1938 numai 78% s-au înscris în şcolile primare, iar din aceştia 60% au promovat. În şcolile secundare şi superioare ajungeau numai copiii de mijlocaşi şi de chiaburi, săracii foarte puțin.

III. Starea sanitară era alarmantă la sate. S-a constatat că alimentația era cu totul insuficientă la copii şi bătrâni. Pentru îndreptarea acestor situații se necesita o cultură integrală a poporului de rând. Această cultură o puteau desfăşura Fundația Culturală Regală, Căminele Culturale şi Serviciul Social.

În fiecare an Fundația organiza o şcoală pentru pregătirea echipierilor care urmau să lucreze vara la sate. Şcoala era organizată potrivit cu Regulamentul şi cu Programul de lucru întocmit de Fundație. Durata cursului era de 15 zile şi funcționa în două serii şi anume: seria I, de la 15 martie la 1 aprilie, iar seria a II-a, din 3 aprilie la 18 aprilie. În timpul lucrărilor studenții erau obligați să nu părăsească satul şi să respecte întocmai regulamentul şcolii. Se puteau înscrie foştii echipieri şi studenții care voiau să facă parte din echipele studenţeşti. Pentru înscriere era necesară o recomandare a unui profesor universitar în seminarul căruia lucra studentul, certificând astfel pregătirea de specialitate. Înscrierile se făceau fie direct la Fundație, fie prin regionalele din Iaşi sau Chişinău. Pentru Cluj şi Cernăuți înscrierile se puteau face şi prin delegații speciali ai Fundației „Principele Carol". Cheltuielile de transport, hrană şi cazare cădeau în sarcina Fundației.

În „Gazeta Basarabiei" nr.700, anul IV, din 12 martie 1938, se vorbea despre „Rolul Echipelor Regale Studenţeşti în opera de cultivare a satului românesc:...în vara anului 1934 profesorul Dimitrie Gusti ajutat de doi tineri, H.H.Stahl şi Octavian Neamțu, au inaugurat începuturile acestei acțiuni şi au pornit pentru început cu 12 echipe regale studenţeşti în 12 sate din largul țării". S-a văzut interesul mare şi admirația străinilor pentru această mişcare cu ocazia Expoziției Internaționale de la Paris, din anul 1937.

Ziarul „Timpul", din 18 mai 1938, menționa că în ziua de 6 iunie 1938 a avut loc în capitală deschiderea Expoziției anuale a echipelor regale studenţeşti care lucrau sub auspiciile Fundației Culturale Regale „Principele Carol". Această expoziție a avut o importanță deosebită prin faptul că a prezentat întreaga activitate a Fundației, care intra într-al cincilea an de muncă pentru ridicarea nivelului cultural al satelor.

Numărul Echipelor a crescut de la 12 în 1934, la 25 în 1935, la 49 în 1936, (plus 10 echipe voluntare) şi la 77 în 1937, care au lucrat în peste 90 de sate. Pentru informarea acestora au apărut următoarele publicații: „Îndrumătorul muncii culturale la sate", ediția 1936 cu 4000 exemplare, ediția 1937 având tot 4000 exemplare; „Curierul Echipelor

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Regale Studențești", începând din anul 1934 până în 1938, a adunat aproximativ 182000 de exemplare; „Cartea Echipelor", în tiraj de 4000 exemplare în anul 1937. (11)

Au existat şi o serie de publicații, conținând cărți de format mic, destinate bibliotecii săteanului: „Cartea Satului", revista „Albina" şi „ Biblioteca Revistei Albina", iar pentru conducătorii de cămine se publicau: revista lunară „Căminul Cultural" şi colecția „Cartea Căminului Cultural". (12)

Din situația statistică prezentată de Dimitrie Gusti la al IV-lea Congres al Căminelor Culturale, 7 iunie 1938, la Arenele Romane, aflăm activitatea echipelor desfăşurată între 1934 şi 1938: pentru Cultura Sănătății, secțiile medicale ale echipelor au făcut 102.276 analize şi injecții iar secțiunea de educație fizică a ținut 3.129 de şedințe cu străjerii şi alte 1.329 cu premilitarii. Pentru Cultura Muncii, echipele au înființat 36 de cooperative. Medicii veterinari şi inginerii agronomi au dat 56.053 consultații şi au ținut 188.629 lecții de agricultură, au realizat 6.205 ha de arătură model, au construit 936 platforme de gunoi, au organizat 119 pepiniere, au îngrijit 235.063 pomi şi 4.659 de stupi. În domeniul silviculturii s-au realizat 436 ha ameliorări de teren silvic, 51 ha împăduriri şi 1.364 ha izlaz a fost îngrijit. Secția de gospodărire a echipelor a realizat 31.228 lecții practice cu fetele şi femeile din sat. S-au făcut 437.115 m de şanț şi 207.447 m de drumuri. S-au construit 5.194 poduri şi podețe, 822 fântâni şi canalizări pe o lungime totală de 1801 m. S-au reparat şi construit 386 clădiri, băi, dispensare şi Cămine Culturale. Pentru Cultura Minții s-au procurat pentru bibliotecile săteşti 8.367 de volume, au fost aşezate în muzeele căminelor 2.318 exponate. Au organizat 1.822 şezători şi serbări, au rostit 4.052 conferințe şi au organizat 287 şcoli serale pentru săteni. Pentru Cultura Sufletului s-au ridicat 401 troițe şi cruci, s-au împărțit 5171 icoane şi 13.015 cărți religioase. Teologii din echipe au rostit 2.224 predici, au organizat 45 sfaturi de împăcare între săteni, au făcut 238 slujbe religioase şi au organizat 4.572 producții corale. (13)

Cinematografe

Activitatea Fundației desfăşurată în această direcție este înregistrată în documentele de arhivă existente la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, în Fondul Fundației Culturale Regale „Principele Carol" începând cu anul 1922. Fundația întreținea o strânsă legătură cu casele de film cele mai renumite din lume. În corespondența privind relațiile Fundației cu Casa de Film Gaumont din Franța, erau menționate vânzările făcute către Fundație şi alte colaborări ale acestora. La 30 ianuarie 1922 a fost cumpărat de la Paris un aparat cinematografic (MATIPO) în valoare de 15000 franci. (14)

Léon Gaumont propunea la 26 mai 1922 împărțirea filmului „Ocolul în jurul lumei" în cinci serii a câte şase acte pentru a-l putea închiria în toată România. Fundația a fost de acord cu această propunere iar Casei de Film Gaumont i-au revenit 30% din încasări. (15)

„Nunta de la Belgrad", a Principesei Mărioara cu Regele Alexandru al Iugoslaviei, a fost cumpărată de către Fundație contra sumei de 33000 lei de la aceeaşi casă de film din Paris. (16)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

În dările de seamă referitoare la activitatea diferitelor teatre şi cinematografe apăreau încă din anul 1922 cereri pentru închirierea localurilor în vederea înfiinţării de cinematografe care aparţineau Fundaţiei Culturale Regale. (17)

La 13 decembrie 1922 Fundaţia a preluat teatrul din Braşov, condus de Alexandru Motzoi. (18)

Centrala de Film Timişoara propunea Fundaţiei Culturale Regale în anul 1922, înfiinţarea unui teatru şi a unui cinematograf. (19)

În Transilvania, în ziua de 15 decembrie 1922, a fost organizată o expoziţie a creerii de cinematografe româneşti. Cu această ocazie au fost înfiinţate şase cinematografe, care aduceau Fundaţiei un venit de aproximativ 600.000 lei pe an. (20)

În anul 1935 apărea proiectul pentru crearea industriei române de cinematografie „România Film". (21)

La 15 iunie 1935 se cerea aprobarea Industriei Naţionale pentru înfiinţarea în cadrul Fundaţiei Culturale Regale a unei Secţiuni Cinematografice, cu scopul:

a) Să creeze un studiou modern de cinematografie;
b) Să se fabrice filme româneşti sau străine, în versiuni diferite şi cu caracter comercial sau educativ;
c) Să se înfiinţeze laboratoare automate pentru pentru developarea şi copierea filmelor;
d) Să servească aviaţia civilă şi militară pe timp de pace şi de război;
e) Să devină un mijloc de propagandă naţională în ţară şi străinătate. (22)

Filarmonica

Societatea anonimă „Filarmonica" se găsea în anul 1922 într-un mare impas financiar cu formaţia orchestrală. Aceasta a fost desfiinţată la 15 august 1922, cum se constată din adresa societăţii, din data de 18 octombrie 1922, adresată Ministerului de Finanţe.

Din acea dată, independent de Societatea Filarmonică, Fundaţia a înfiinţat o orchestră nouă cu numele de „Filarmonica." Au fost aduşi în ţară cei mai renumiţi compozitori, solişti şi dirijori din străinătate, precum Vincent D'Indy, Pierne şi Strauss. (23)

Sub bagheta maestrului George Georgescu, festivalurile Wagner, Beethoven, Smetana au fost mari sărbători şi trimfuri artistice.

Tabloul concertelor din Stagiunea 1922/1923 se prezenta astfel:

Dirijorii au fost: George Georgescu cu 18 simfonii; H.Reichenberger cu o simfonie, Bruno Walter dirijase două simfonii, apoi au urmat I. Nona Ottesen, Alfonso Castaldi, Oskar Nedhal, Felix Wengartner, Henry Morin , Richard Strauss a dirijat trei simfonii, iar Marcel Botez una.

Soliştii au fost: Drăgulinescu Stinghe (voce); A.Cionca Pipoş (pian); Muza Ghermaui Ciomac (pian); Amelie de Bartfeld(vioară); Constanţa Dobrescu(voce); Elodie Coandă (harpă); Madeleine Cocorăscu (pian); Youra Gouller (pian); Fernande Capelle (vioară); Viorica Teişanu (voce); N. Ochi-Albi (violoncel); Al. Teodorescu (vioară); Remy Principe (vioară); C.Solomonescu (flaut); Teo Demetrescu (pian); V. Rabega (voce); Gr. Teodorescu (voce); G. Folescu (voce); A. Lupescu (voce); G. Maglari (voce).

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

S-a cântat din lucrarile lui: Beethoven (Simfoniile 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9); Richard Wagner; Richard Strauss; Mozart; Schuman; Schubert; Fr.Haydn; Fr.Liszt; Gustav Mahler; I.Brahms; Bach; Max Bruch; Arnold Schönberg; Mendelson, etc. (24)

Regulamentul Filarmonicii a fost stabilit la 16 septembrie 1922 şi prevedea, printre altele:

„Art.9-Societăţile sau organizaţiile orchestrale care doresc să se alipească Fundaţiei trebuie să aibă aprobarea Directorului Filarmonicii. Ele beneficiază de drepturile acordate prin lege Fundaţiei Culturale „Principele Carol".

Art.10-Alipirea organizaţiilor orchestrale se face pe baza unui act semnat de Şeful sau Comitetul Organizaţiei şi de Directorul General al Fundaţiei."

Tot în acea dată a fost votat şi Regulamentul „Cântării României", care stipula, printre altele:

„Art.1-Societatea corală „Cântarea României" e alipită ca secţie la Fundaţia Culturală „Principele Carol" împreună cu toate filialele create de societate.

Art.4- „Cântarea României" beneficiază de drepturile acordate prin lege Fundaţiei Culturale „Principele Carol". (25) „Cântarea României" din Bucureşti a fost înfiinţată în anul 1919 din iniţiativa lui Marcel Botez, Alfred Alexandrescu şi Ghe. D. Mugur. Corul a avut între 200 şi 250 de membri, iar numărul susţinătorilor activi era în 1924 de 2490 persoane. (26)

Printre alte organizaţii corale şi instrumentale menţionate atunci erau:

Corul „Ciprian Porumbescu" din Suceava a fost înfiinţat în anul 1903 iar timp de 20 de ani a funcţionat ca secţie muzicala a „Clubului Român" din Suceava. S-a afiliat Fundaţiei în decembrie 1923, iar în ianuarie 1924 număra 3 membri onorifici, 15 membri fondatori, 84 membri de sprijin şi 110 membri activi, care organizau concerte şi reprezentaţii teatrale. (27)

„Filarmonica" din Braşov a fost o veche societate muzicală, înfiinţată de saşi în anul 1878. Aceasta a jucat şi rolul de orchestră municipală. A avut ca dirijori pe Weingartner, George Enescu, Alfred Novak iar ca solişti de faimă mondială pe Alma Moodie, Selma Honigberger şi Ana Voileanu din Cluj. Şeful orchestrei era compozitorul Paul Richter, iar preşedinte era Fr. Biemel. (28)

Societatea Filarmonică „Răsunetul Carpaţilor" din Câmpulungul Bucovinei a fost înfiinţată în anul 1922 şi afiliată Fundaţiei în decembrie 1923. S-a înfiinţat din formaţii muzicale mai vechi şi anume din Corul „Clubului Român" şi Corul „Societăţii Doamnelor Române". Formaţia artistică număra 50 de persoane. (29)

Formaţia muzicală română „Doina" din Coţmari, Bucovina, s-a afiliat în ianuarie 1924. Preşedinte a fost Reus Teofil. Promovau muzica populară, cântările bisericeşti şi arta dramatică. (30)

Societatea de muzică „Armonia" din Cernăuţi, o veche organizaţie muzicală bucovineană, care a ţinut viu cântecul şi sufletul românesc în acea regiune, s-a afiliat în septembrie 1922. Dirijor artistic a fost Amuliu Liteanu. (31)

În cuprinsul documentelor aflate la *SANIC*, în Fondul Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol", Direcţia Artistică, Societatea Anonimă Filarmonica, este precizată înfiinţarea „Quartetului Fundaţiei Culturale Regale ", la Conservatorul din Iaşi, la 23 octombrie 1922. (32)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

În acelaşi an a avut loc alipirea Companiei Lirice Române „Leonard" la Fundaţia Culturală Regală. Averea totală a Companiei era de 1500000 lei. (33)

Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol" a susţinut evenimentele culturale prin facilitarea transportului şi a cazării mai multor formaţii muzicale străine. De exemplu, în anul 1922, *Corul Studenţesc din Cracovia* (cor bărbătesc), înfiinţat în 1886, cea mai veche societate poloneză de cântec coral, a concertat la Cernăuţi, Iaşi, Brăila, Constanţa, Bucureşti, Braşov, Arad, Timişoara, şi Craiova. (34)

De asemenea, a mai concertat în ţara noastră în 1922 şi *Corul Asociaţiunei Institutorilor din Praga*. Itinerariul parcurs a fost următorul: Oradea, Copşa-Mică, Sibiu, Bucureşti, Ploieşti, Constanţa, Bucureşti. (35)

Schimburi culturale

Legaţia (Ambasada) Republicii Cehoslovace la Bucureşti, prin adresa nr. 5580, din 4 august 1925, adresată lui Gheorghe Mugur, director al Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol", comunica următoarele :

„D-le Director, ca răspuns la planul pentru schimburi culturale româno-cehoslovace ce aţi propus Ministerului nostru de Instrucţie la Praga, vă comunicăm următoarele: Bugetul exerciţiului în curs nu-i îngăduie să facă efortul financiar ce ar necesita vastul plan de activitate propus de dvs. Totuşi în cursul acestui exerciţiu s-ar putea ca din publicaţiile ce-i stau la îndemână să doteze biblioteca Fundaţiei Culturale „Principele Carol", precum şi bibliotecile universităţilor din ţară." (36)

Urma ca în anii viitori colecţiile să fie completate tot în limita dispoziţiilor bugetare. În schimb, Fundaţia sau Ministerul de Instrucţie din România trebuia să trimită publicaţii româneşti universităţilor cehoslovace, şi în special Seminariilor romanice de la aceste universităţi. Ministerul de Instrucţie recomanda ca pentru celelalte puncte din program, Fundaţia să intre în relaţii cu Societatea Culturală Ceho-Română şi cu Asociaţia Amicilor României din Praga. În ce priveşte excursiile în Cehoslovacia, era suficient contactul cu Oficiul de Informaţii pentru studii în străinătate, Praha III, Strakova Akademie. Pentru organizarea expoziţiilor şi turneelor artistice şi turistice, se recomandau asociaţiile similare din Cehoslovacia. Cu privire la publicarea traducerilor din limba română în limba cehă se adresau editurii „Orbis", Praha XII, Fochva, tř.62.

La Bucureşti, prin adresa nr. 7646, din 30 septembrie 1925, se comunica lista cărţilor pe care Ministerul de Instrucţie din Praga era dispus să le ofere bibliotecilor Fundaţiei, cât şi celor universitare din România, în schimbul publicaţiilor ce urmau a fi trimise bibliotecilor corespunzătoare cehoslovace. În filele 29, 0, 31, 32, 33, din dosarul studiat în cadrul SANIC, în Fondul Fundaţiei Culturale Regale, sunt trecute titlurile cărţilor cehe ce erau trimise în România, apoi în filele 34, 35, 36, 37 sunt menţionate titlurile româneşti care urmau a fi trimise la Praga. Este interesantă enumerarea câtorva dintre ele: Mihail Sadoveanu: „Venea o moară pe Siret", Catalogul Expoziţiilor de la Geneva, Eugen Lovinescu: „Istoria civilizaţiei româneşti moderne", Lucian Blaga: „Filozofia stilului", Cezar Petrescu: „Scrisoarea unui Răzeş", „Drumul cu plopi", Ionel Teodoreanu: „Uliţa copilăriei" etc. (37)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Fundația Culturală Regală „Principele Carol" a adresat Ministrului de Externe, la 19 februarie 1924, o adresă de înștiințare: „Prin silința fără de preget a preşedintelui României June s-a înființat la Viena „Romänischen Pressbureau", cu sediul la Hofburg, care-şi propunea: să publice sub auspiciile Fundației, în ziarele vieneze, articole privitoare la România; să informeze just statul român şi instituțiile noastre de cultură asupra mişcărilor de cultură; să publice în limba germană o serie de antologii ale scriitorilor noştri clasici; să organizeze cicluri de conferințe cu privire la România; să dea concerte româneşti; să ruleze filme cu subiecte româneşti în cinematografele din Viena.

Programul pentru cel dintâi concert cu Grozăvescu , Nectara Fodor şi Ursuleac era fixat în martie .

În luna mai, a urmat al doilea concert, la Volks Oper, cu Jean Atanasiu şi Folam, iar Weingastner a dirijat gratis Filarmonica de acolo. (38)

Muzee

Muzeele au ocupat un loc important în ponderea instituțiilor culturale create sau afiliate Fundației.

Încă din 1922 activitatea a fost orientată în sensul ajutării şi întreținerii muzeelor. La 27 februarie 1922 Fundația a delegat pe profesorii P.P.Panaitescu şi Romulus Vuia să cumpere colecția „Orosz" pentru Muzeul Etnografic din Cluj. Participa şi Sextil Puşcariu (profesor universitar la Cluj), membru al Muzeului Etnografic Ardeal (înființat la Cluj de Fundația Culturală Regală).

La 27 iulie 1922, Fundația îl însărcina pe Romulus Vuia (etnograf) cu colecționarea pieselor caracteristice din Țara Hațegului pentru Muzeul Etnografic al Ardealului. (39)

La 1 ianuarie 1923, director al Muzeului Ardealului a fost numit Romulus Vuia. (40)

În documentele aflate la SANIC, în Fondul Fundației Culturale, există o bogată corespondență a Muzeului Etnografic al Ardealului, în legătură cu colecționarea obiectelor din Țara Hațegului şi Banat. (41)

Starea precară a Muzeului a preocupat Fundația şi ca urmare, în anul 1927, a avut loc o convorbire între Ion Cârlova, delegat din partea Fundației Regale, Sextil Puşcariu, preşedintele Comisiei Muzeului, şi Romulus Vuia, directorul Muzeului, finalizată cu un proces verbal în care se hotăra ca Muzeul să rămână al Fundației şi de la 1 ianuarie 1928 venitul chioşcurilor de ziare să fie folosit pentru acoperirea nevoilor Muzeului. (42)

La 8 mai 1928, Fundația a adus la cunoştința Ministrului Cultelor şi Artelor că la 17 iunie 1928 se va inaugura la Cluj Muzeul Etnografic al Ardealului şi care, cu această ocazie, a cerut un ajutor de 100000 de lei pentru fondul muzeului. (43)

Dar cea mai importantă realizare a Fundației Culturale Regale în domeniul instituțiilor de cultură, se poate spune că a fost înființarea Muzeul Satului Românesc din Bucureşti. La 4 martie 1936 Fundația a înaintat o cerere Primarului General al Municipiului Bucureşti pentru acordarea sumei de 2000000 lei pentru începerea lucrărilor în vederea organizării Muzeului Satului Românesc în cadrul „Lunei Bucureştilor". (44)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Planul general al Muzeului cuprindea 36 gospodării, o biserică maramureşeană, cinci mori de vânt, una de apă, şase fântâni, troiţe, cumpene, o clopotniţă bucovineană etc. (45)

Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti" (denumire acordată în baza Hotărârii Guvernului României, nr. 742/2003, art. 18), este o creaţie a sociologului şi folcloristului Dimitrie Gusti. A fost inaugurat la 10 mai 1936 în prezenţa regelui Carol al II-lea al României, iar pentru public la 17 mai 1936. Planurile muzeului au fost coordonate de Victor Ion Popa (scriitor, dramaturg, regizor şi scenograf) iar fondurile financiare necesare au fost suportate de către Fundaţia Culturală Regală. Se întrevedea în cercetările lui Dimitrie Gusti necesitatea creerii unui muzeu dedicat satului românesc. În cadrul Expoziţiilor Echipelor Regale Studenţeşti din 1934 şi din 1935, au fost reconstituite case ţărăneşti din satele unde aceştia lucraseră. Bazându-se pe această experienţă, a fost posibil, ca în doar două luni, aprilie şi mai, în anul 1936, să se construiască Muzeul Satului Românesc. Inspectori şi şefi de echipe, au dat naştere, pe o suprafaţă de 42000 mp, într-un peisaj superb, pe malul lacului Herăstrău, pe baza principiilor sociologice ale lui Dimitrie Gusti, la o adevărată zestre de civilizaţie românească autentică.

Gospodăriile au fost transportate şi reconstruite la Bucureşti, oferind vizitatorilor o călătorie în toate regiunile ţării „ca o permanentă lecţie vie şi intuitivă, menită să atragă luarea aminte a opiniei publice şi să arunce în circulaţie o serie de gânduri, de probleme şi de lămuriri cu privire la viaţa noastră socială." (Dimitrie Gusti, în „Sociologia Românească", anul I, nr. 6. iunie /1936)

Alături de alte fapte de cultură realizate, Muzeul Satului Românesc a rămas peste ani ca o mărturie vie a implicării social-culturale a Fundaţiei în viaţa românilor.

Ca o dovadă a importanţei şi valorii sale, Fundaţia Culturală Regală şi-a îmbogăţit tezaurul cultural prin primirea donaţiei Muzeului „Al. Saint – Georges". Acest muzeu a fost înfiinţat de Al.Saint – Georges, deschis pentru public la Bârlad în anul 1908 şi apoi mutat în anul 1915 la Târgovişte.

Distrus în timpul războiului din 1916-1918, a fost refăcut în Bucureşti şi în anul 1932 a fost dăruit Casei Regale pentru Uniunea Fundaţiilor Culturale Regale. În anul 1940 donaţia s-a perfectat juridic la Tribunalul Ilfov, iar actul a fost autentificat sub nr.20932 , din 21 iunie . Apoi, Muzeul a fost trecut în bugetul Fundaţiei Culturale Regale , având personal de specialitate. (46)

Din actul de donaţie se poate constata care a fost patrimoniul acestui muzeu: 13933 piese de numismatică, 4378 piese în legătură cu istoria Poştei Române, 4754 lucrări artistice (pictură în ulei, acuarele, pasteluri, desene, stampe, icoane pictate, frescă, obiecte vechi bisericeşti, artă decorativă, sculptură), 1082 de dosare cu documente privind artele plastice, 1027 drapele, costume, arme, mobilier, 151 piese referitoare la Francmasonerie (steaguri, tablouri, insigne, fotografii), 150000 de documente şi manuscrise din sec. XV-XX, 400 de hărţi din România şi din ţările vecine, 6536 de fotografii, biblioteca de specialitate a Muzeului, care conţinea mai multe mii de volume, aflate în curs de inventariere. Este menţionat faptul că toate aceste colecţii se găseau deja în posesia Fundaţiei Culturale Regale încă din anul 1932, fiind oferite cu ocazia jubileului de 30 de ani al promoţiei din care făcea parte şi Al. Saint-Georges.(47)

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

Concluzii

Fundația Culturală Regală „Principele Carol" a fost creată în anul 1921, prin Legea apărută în Monitorul Oficial nr.79/1921 şi a avut drept scop ridicarea culturală a satelor în special şi națională, în general.

Pentru realizarea obiectivelor propuse, Fundația a creat Căminele Culturale la sate, dotate cu biblioteci, librării, farmacii, săli de cinematograf, etc., care au funcționat cu ajutorul intelectualilor trimişi în general de la oraşe, din rândul studenților, în mare parte.

Şcolile țărăneşti şi de conducători de cămine au fost menite să formeze elite țărăneşti şi o elită a conducătorilor satelor.

Echipele tineretului universitar şi şcolar, create pentru munca la sate, erau dirijate de specialişti în toate domeniile rurale, pentru a transforma viața țărănimii, dar şi transformarea spirituală şi morală a intelectualilor.

De la data de 12 octombrie 1938, această fundație a fost însărcinată cu aplicarea Legii Serviciului Social, suspendată după un an, la 12 octombrie 1939.

Experiența acumulată în cei peste 25 de ani de activitate la sate, se poate afirma fără tăgadă, că reprezintă o zestre națională.

Au fost create peste 4600 de Cămine Culturale, au fost realizate studii monografice (vizând nivelul socio-cultural al țărănimii) sub conducerea savantului Dimitrie Gusti, director general al Fundației între anii 1933-1939.

Privind în totalitatea lor, cele cinci Fundații Culturale Regale au fost cronologic, următoarele: *Fundația „Regele Carol I"* (Bucureşti,1891), *Fundația „Principele Carol"* (Bucureşti, 1922), *Fundația „Regele Ferdinand I"* (Iaşi, 1926), *Institutul de Cercetări Ştiințifice „Regele Carol II"* (Cluj,1931), cu anexa lui, „Observatorul de Astronomie" din Duboşarii-Vechi (Basarabia), *Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II"*,(Bucureşti, 1933). Prin Legea publicată în Monitorul Oficial din 14 aprilie 1933, toate aceste instituții au fost unite şi organizate în *Uniunea Fundațiilor Culturale Regale*, condusă de rege printr-un Secretar General şi un Director Administrativ. La aceasta s-au anexat Muzeul „*Al.Saint-Georges*", Orchestra *Filarmonica* şi *Revista Fundațiilor Regale* (1934-1947). Fiecare dintre cele cinci fundații a avut o anumită misiune, a susținut şi ajutat moral şi material o anumită pătură socială, precum şi viața culturală şi socială din anumite regiuni ale țării. Secretariatul General a avut în *Centrala Editurilor Fundațiilor Culturale Regale*, un mijloc activ de difuzare a cărților publicate de fundații şi care se ocupa de organizarea an de an, cu mare fast, a expoziției *Luna Cărții*, unde toate editurile îşi evidențiau activitatea.

Fundația „Regele Carol I" s-a ocupat de istoria românească, a ajutat prin biblioteca, bursele şi publicarea tezelor, studențimea din toată țara. *Fundația „Regele Ferdinand I"* s-a îngrijit de dezvoltarea ştiințelor fizice şi naturale, a ajutat la educarea culturală a tinerimii din capitala Moldovei, în special a fiilor şi fiicelor de militari. *Fundația„ Principele Carol"* a urmărit răspândirea culturii în popor şi a ajutat țărănimea, folosind metodele unei active ştiințe sociale. *Institutul de Cercetări Ştiințifice „Regele Carol II"* a contribuit la dezvoltarea ştiințelor legate de bogățiile naturale şi de apărarea țării. Institutul a ajutat savanții în materie de invenții, experimentele şi cercetările cu rezultate practice. *Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II"* a avut misiunea

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

să difuzeze cultura înaltă: literatura, arta, filosofia, ajutând în acest fel scriitorii, artiştii şi oamenii de cultură ai ţării. *Uniunea Fundaţiilor Culturale Regale*, prin coordonarea acestor fundaţii, a contribuit la o directă promovare a culturii româneşti, ajutând pe cărturari şi pe ţărani, cele două pături creatoare ale neamului nostru. Însufleţind viaţa celor trei mari oraşe: Bucureşti, Cluj şi Iaşi, ca şi întreaga ţară, prin căminele culturale, echipele studenţeşti şi tipăriturile fundaţiei, s-a încercat o concentrare de forţe pentru o viaţă mai bună şi mai nobilă.

Prin expoziţiile organizate în străinătate, prin participările la congrese şi conferinţe internaţionale, Fundaţia a contribuit la afirmarea României ca stat cu un nivel cultural ridicat şi la crearea unei imagini şi al unui renume pe plan mondial.

În ansamblu, se poate aprecia că perioada dintre cele două războaie mondiale a cunoscut şi cu ajutorul Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol", progrese remarcabile în diferite domenii ale învăţământului, ştiinţei şi culturii în general. S-au făcut simţite confruntări de idei fără precedent, proprii unei societăţi democratice, exprimând complexitatea unei vieţi economice, sociale şi politice în continuă schimbare, ca şi influenţele, de cele mai multe ori pozitive, din zonele din afara României, în care ţara şi poporul nostru au fost întotdeauna integrate.

Note şi referinţe bibliografice

(1) Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale (în continuare SANIC). *Fondul Fundaţiei Culturale Regale-Centrala*, dosarul 8/1938, f. 1
(2) *Cartea Echipelor: „Despre munca la sate a Căminelor Culturale şi a Echipelor Studenţeşti*". Bucureşti, 1940, p. 7.
(3) *A IV-a Expoziţie a Fundaţiei Culturale Regale*, Bucureşti, 1938, p. XLI.
(4) *Instrucţiuni pentru aplicarea Statutului şi Legii Fundaţiei „Regele Mihai* I", Art.14. Bucureşti, 1945, p. 12.
(5) SANIC. *Fondul Fundaţiei Culturale Regale-Centrala*, dosar 19/1925,f. 11
(6) *Ibidem*, f. 21
(7) *Ibidem*, f. 24-25
(8) *Ibidem*, f. 26
(9) *Ibidem*, f. 30
(10) *Ibidem*, f. 31
(11) *A IV-a Expoziţie a Fundaţiei Culturale Regale*, Bucureşti, 1938, p. 14.
(12) *Ibidem*, p. 20.
(13) *Ibidem*, p. XXXV.
(14) SANIC. *Fondul Fundaţiei Culturale Regale-Centrala*, dosar 17/1922, f. 1
(15) *Ibidem*, f. 2
(16) *Ibidem*, f. 3
(17) *Ibidem*, dosar 12/1922, f. 1
(18) *Ibidem*, f. 2
(19) *Ibidem*, f. 3
(20) *Ibidem*, f. 4
(21) *Ibidem*, dosar 39/1925, f. 1

BDD-A27047 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)

(22) *Ibidem*, f. 2
(23) *Fundația Culturală Regală „Principele Carol":1922-1925*, Bucureşti, 1926, p. 80.
(24) *Ibidem*, p. 98.
(25) SANIC. *Fondul Fundației Culturale Regale-Centrala*, dosar 8/1922, f. 7
(26) *Fundația Culturală Regală „Principele Carol":1922-1925*,Bucureşti, 1926, p. 105.
(27) *Ibidem*.
(28) *Ibidem*.
(29) *Ibidem.*
(30) *Ibidem.*
(31) *Ibidem*.
(32) SANIC. *Fondul Fundației Culturale Regale-Centrala*, dosar 6/1922, f. 7
(33) *Ibidem*, dosar 23/1922, f. 3.
(34) *Ibidem*, f. 5
(35) *Ibidem*, f. 27
(36) *Ibidem*, f. 29-37
(37) *Ibidem*, dosar 7/1924, f. 6
(38) *Ibidem*,dosar 5/1922, f. 2
(39)*Ibidem*, f. 3
(41) *Ibidem*, dosar 14/1925, f. 1
(42) *Ibidem*, dosar 13/1927, f. 1
(43) *Fundația Culturală Pricipele Carol: 1922-1925*. Bucureşti, 1926, p. 80.
(44) SANIC. *Fondul Fundației Culturale Regale-Centrala*, dosar 7/1936, f. 1
(45) *Ibidem*, f. 2
(46) SANIC. *Fondul Muzeului „Al.Saint – Georges"*, dosar 15, f. 7
(47) *Monitorul Oficial*, nr.134. Partea I, 12 iunie 1940.

BDD-A27047 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:43 UTC)